

МЦПД

Міжнародний
Центр
Перспективних
Досліджень

01001, Україна, м. Київ, вул. Інститутська, 14, офіс 10
Тел. (044) 279-88-23 | office@icps.kiev.ua | www.icps.com.ua

Зовнішньополітичні акценти

2 листопада 2015 року
Випуск 22

Реформування Ради Безпеки ООН та позиція України

24 жовтня 2015 р. виповнилося 70 років Організації Об'єднаних Націй. Міжнародне співтовариство, навчене гірким досвідом двох світових війн, прагнуло створення такої універсальної міжнародної організації, яка б позбавила людство війн, конфліктів, масштабних переслідувань і страждань у майбутньому. ООН зробила значний внесок у світову історію з часу другої світової війни, стала визнаним головним глобальним майданчиком для обговорення основних питань порядку денного міжнародного співтовариства.

В епоху біполярної конфронтації та військово-блокового протистояння можливості ООН були суттєво обмеженими тієї конструкцією організації, яка була визначена у 1945 році. Закінчення холодної війни розпочало справжній ренесанс цієї організації. Міжнародне співтовариство поклало значні надії на те, що ООН та головна інституція цієї організації – Рада безпеки, виконають головну покладену на них ціль – забезпечення миру та безпеки на планеті. Однак рудиментарні залишки холодної війни, насамперед – право вето постійних членів Радбезу, егоїстична позиція багатьох ключових гравців в ООН, які орієнтуються насамперед на

вузьке розуміння власних національних інтересів, призвело до нездатності Об'єднаних націй вчасно та ефективно запобігти розгортанню низки конфліктів, у тому числі і воєнних. Особливо нездатність Радбезу ООН захистити мир та безпеку проявлялась тоді, коли однією з сторін конфлікту опосередковано чи прямо є країна – постійний член Ради безпеки, як це трапилось у 2014-2015 році у випадку російської агресії стосовно України – країни, якій усі постійні члени Ради безпеки надали прямі безпекові гарантії.

«Українська» криза лише загострила питання щодо необхідності термінової реформи ООН та його ключового органу – Ради безпеки. Без такої реформи і запровадження механізмів і модальностей швидкої та ефективної реакції на порушення міжнародного права ООН чекає доля ледь чи значною мірою відмінна від сумної долі Ліги Націй.

Україна як держава, що отримала гарантії безпеки Р5 і яка стала жертвою прямої агресії одного з постійних членів, має сьогодні усі політичні, правові, моральні та інші причини жорстко поставити питання реформи РБ ООН і бути серед лідерів у створенні коаліції країн, що

підтримують дану реформу. Тим більше, що з 1 січня наступного року Україна перебуватиме два роки у статусі непостійного члені Ради Безпеки ООН, що відкриває нові можливості для нашої країни не лише ефективніше захистити свої національні інтереси, але й зробити вагомий внесок у перегляд та удосконалення світової архітектури безпеки.

Рада Безпеки ООН: існуючий мандат

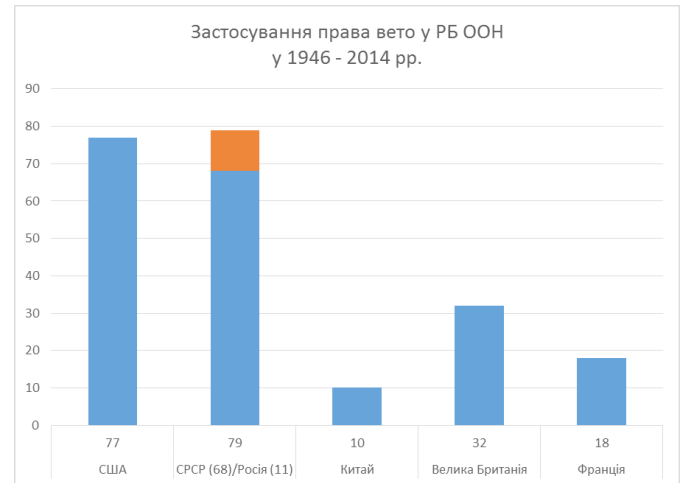
Відповідно до п.1 ст.24 Статуту ООН, на Раду Безпеки ООН (РБ ООН) покладається головна відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки. Резолюції РБ ООН мають загальнообов'язковий юридичний характер для всіх членів ООН. Склад РБ ООН визначається п.1 ст.23, яка регламентує, що до РБ входять 15 держав-членів ООН. США, Росія, Китай, Велика Британія та Франція є постійними членами РБ ООН (P5). Генеральна Асамблея обирає десять непостійних членів РБ ООН, приділяючи особливу та належну увагу насамперед ступеню участі членів ООН у підтримці міжнародного миру й безпеки та у досягненні інших цілей Організації, а також справедливому географічному розподілу.

За сімдесят років своєї діяльності РБ ООН не спромоглася стати надійною основою миру і безпеки у світі, бути ефективним захисником міжнародного права, попередити численні кровопролитні конфлікти на регіональному рівні.

Одна з причин цієї невдачі – право вето у РБ ООН, яке п'ять постійних членів не завжди використовують у конструктивних цілях. Так, протягом 1946-2015 рр. за допомогою право вето було заблоковано 193 резолюції РБ ООН, з яких лише у 26 випадків цим правом скористалося дві чи більше держав¹. У більшості випадків це давало змогу США та СРСР/Росії блокувати дії примусового характеру проти їхніх союзників у різних частинах світу. За останні роки яскраві приклади зловживання правом вето були помічені при розгляді ізраїльсько-палестинського конфлікту (США послідовно підтримують Ізраїль), врегулюванні сирійської кризи (Росія продовжує блокувати резолюції проти сирійського уряду) та української кризи (Росія скористалася

правом вето в резолюції про визнання референдум у Криму нелегітимним та створення Міжнародного кримінального трибуналу щодо МНІ7).

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА ВЕТО У РБ ООН В 1946-2014 РР.

Таким чином, головна міжнародна інституція з підтримання миру та безпеки нерідко стає безсилою припинити насильство, а агресор і агресія залишають непокараними. І якщо у часи холодної війни право вето ще могло сприйматися як свого року запобіжник для уникнення ядерної війни, то сьогодні воно слугує виключно як засіб для вирішення егоїстичних національних інтересів незважаючи на міжнародне право чи позицію переважної більшості світової спільноти. А отже, право вето постійних членів РБ ООН, як і існуюча конструкція РБ ООН, не відповідають реаліям сучасного світопорядку і є перешкодою для забезпечення миру і безпеки у світі.

Історичний рудимент: P5 і право вето

В історії міжнародних відносин було лише дві організації універсального характеру, які містили загальні принципи та норми для всіх частин світу, підкріплені постійною інституційною структурою. Першою такою організацією була Ліга Націй, яка зафіксувала status quo після Першої світової війни та включала більшість держав світу (за винятком США та тривалого відсторонення Німеччини й СРСР).

Однак Ліга Націй не змогла зберегти Версальську систему міжнародних відносин, а початок Другої світової війни став останнім цвяхом у домовину першої глобальної організації

¹ Security Council – Veto List (in reverse chronological order) – <http://research.un.org/en/docs/sc/quick/veto>

з підтримання миру та безпеки. ООН – правонаступниця Ліги Націй – була створена державами-переможцями у Другій світовій війні, а її діяльність підтримувала стабільність Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.

Холодна війна завершилась без перегляду засад як світової, так і європейської архітектури безпеки, без приведення їх у відповідність до нових реалій багатопольярного світу. Члени світової спільноти не уклали нового глобального пакту, який би регулював міжнародну взаємодію, а продовжували будувати стосунки на основі принципів, правил та структур ООН. Такий підхід був використаний і в контексті європейської архітектури безпеки та співробітництва. Сторони, яка прогнала у холодній війні, не було запропоновано рівної участі у структурах переможця, не було також і приведено у відповідність до нових реалій загальних «парасолькових» структур. Фактично, постійне членство в РБ ООН та право вето стало чи не єдиним вагомим міжнародно-правовим та дипломатичним інструментом в руках Росії, яка його до сьогоднішнього дня використовує для вирівнення відносин з США, повернення собі статусу наддержави.

Тим часом завершення холодної війни не призвели до зміцнення міжнародної безпеки та стабільності. Зростає «анархічність» світового порядку, кількість гравців, які діють взагалі поза рамками міжнародного права та існуючих міждержавних інституцій. А офіційні гравці все охочіше використовують асиметричні, «гібридні» методи боротьби та просування своїх інтересів. Правила міжнародної взаємодії стають менш передбачливими та контрольованими. У той самий час сама ж Рада Безпеки ООН не лише не виконує свою функцію захисту миру і безпеки. Вона вже цілковито не відображає нинішню ієрархію світового порядку. Така диспропорція проявляється у найрізноманітніших вимірах.

P5 – нерепрезентативність і необ'єктивність представництва

Зокрема, у військово-політичному вимірі п'ять головних бенефіціарів Другої світової війни – США, СРСР/Росія, Китай, Велика Британія та Франція – втратили колективну монополію у світовому порядку. Зокрема, Велика Британія та

Франція втратили багато ознак глобальних держав ще в 1950-их рр. внаслідок процесів деколонізації та набуття другорядної ролі у світі: Велика Британія стала головним союзником США, а Франція еволюціонувала від лідера європейського інтеграційного об'єднання до ключового, але молодшого партнера Німеччини в ЄС.

Росія залишається ядерною державою, але з точки зору звичайних озброєнь поступається низці країн свого та інших регіонів світу, які не є в РБ ООН. Серед них виділяються як держави, які відродили свій глобальний потенціал після Другої світової війни (Німеччина, Японія), так і регіональні лідери азійських та африканських держав, від політики яких залежить регіональна безпека та стабільність. Згідно Глобального індексу військової потужності 2015 р. (Global Firepower Ranking), до десятки держав за військовою потужністю, окрім P5, входять Індія, Південна Корея, Німеччина, Японія та Туреччина². Та й ядерна зброя також вже більше не перебуває у монополійній власності країн P5. Щонайменше ще 4 країни світу мають ядерну зброю, а декілька десятків достатньо легко і швидко можуть її отримати.

ГЛОБАЛЬНИЙ ІНДЕКС ВІЙСЬКОВОЇ ПОТУЖНОСТІ 2015 Р. (GLOBAL FIREPOWER RANKING)

№	Країна	Індекс
1	США (P5)	0.1661
2	Росія (P5)	0.1865
3	Китай (P5)	0.2315
4	Індія	0.2695
5	Велика Британія (P5)	0.2743
6	Франція (P5)	0.3065
7	Південна Корея	0.3098
8	Німеччина	0.3505
9	Японія	0.3838
10	Туреччина	0.4335
...	...	...
25	Україна	0.8214

² Global Firepower Ranking 2015 - <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>

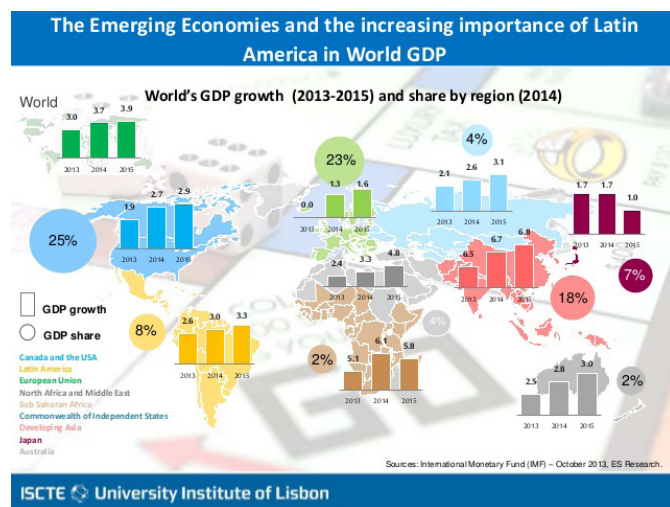

<https://twitter.com/franceonu>

На конференції у Сан-Франциско у червні 1945 р. 51 держава поставила свій підпис під Статутом ООН (включаючи Українську РСР, Білоруську РСР та Британську Індію), а станом на сьогодні членами ООН є 193 держави-члени. Нинішній склад РБ ООН не пропорційно представляє географічні зони конфлікту. Серед 15 членів РБ ООН 5 місць закріплені за регіональною групою Західна Європа та інші держави (Western European and Others Group – WEOG, включаючи трьох постійних членів), 2 – за Східною Європою (Eastern European Group – EEG, включаючи Росію), 3 – за Азійсько-Тихоокеанським регіоном (АТР, включаючи Китай), 3 – за Африкою та 2 – за групою Латинської Америки та Карибського регіону (Latin America and Caribbean Group – GRULAC). Дані регіональні квоти показують, що третина місць у РБ ООН належить «золотому мільярду» (WEOG), в той час як Східна Європа (EEG), в якій існує багато нерегульованих конфліктів, представлена лише Росією та одним непостійним членом, а Близький Схід – джерело найгостріших конфліктів – має лише одного представника від групи АТР. Крім того, азійська квота не завжди дозволяє враховувати позиції держав, чиї інтереси зачіпають низка територіальних конфліктів у Південно-Китайському та Східнокитайському морях, через які проходять основні морські маршрути світу.

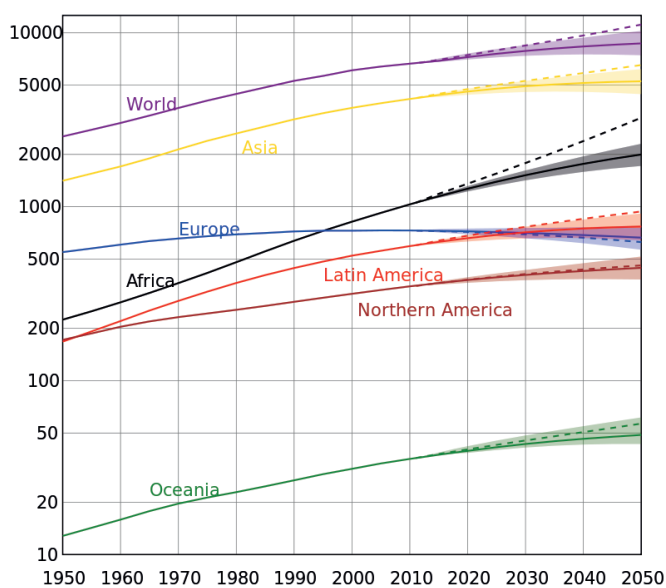
Економічний вимір світового порядку показує, що за останні десятиліття відбувається перетікання основних економічних центрів із Заходу на Схід. Ця глобальна тенденція знаходить відображення у стрімкому зростанні ВВП країн Азії. Крім того, невпинно зростає частка країн Африки у світовій економіці. Відтак сьогоднішні реалії вимагають подолання асиметрії між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються з метою уникнення глобального протистояння по лінії Північ-Південь.

ВВП СВІТУ У 2013-2015 РР.: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Демографічний вимір засвідчує, що незмінний склад РБ ООН в умовах стрімкого зростання населення призводить до зменшення легітимності ключового міжнародного органу з підтримання миру та безпеки. На момент підписання Статуту ООН населення світу складало 2,5 млрд. осіб, а станом на 2015 р. вже перевищило 7 млрд. осіб. Відтак нинішній склад РБ ООН посилює асиметрію між «золотим мільярдом», який має 5 представників, та густонаселеними країнами Азії та Африки, яким сумарно виділено 6 місць. Саме населення цих країн найбільше потерпає від збройних конфліктів, голоду, епідемій, змін клімату та природних стихій. Демографічний вибух призводить також до виснаження відновлюваних та невідновлюваних ресурсів, за які зростає боротьба між новими центрами сили.

НАСЕЛЕННЯ СВІТУ ЗА ДАНИМИ ООН: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Можна підсумувати, що існуюча конструкція ООН і насамперед Ради Безпеки а) неефективна з точки зору захисту миру та безпеки; б) не відображає сьогоденні реалії світоустрою, ролі та потенціалу різних країн, їх внесків до економічного розвитку та підтримання миру, а отже не у стані знайти ефективні виклики, які стоять перед світом.

Таким чином міжнародне співтовариство має перед собою **вибір: створити нову універсальну**

організацію по забезпеченню миру і безпеки чи реформувати існуючу структуру ООН.

Незважаючи на недостатній рівень впливу ООН, брак ефективності тощо, організація все ще користується високим рівнем довіри, а розгалужена мережа агентств та організацій системи ООН здійснює достатньо вагомий вплив на міжнародний порядок денний. Попри очевидні слабкі сторони ООН в умовах мінливого міжнародного середовища, вона залишається безальтернативною глобальною організацією та єдиною платформою, яка об'єднує настільки неоднорідні групи держав. Відтак адаптація ООН до реалій XXI століття видається привабливішим рішенням.

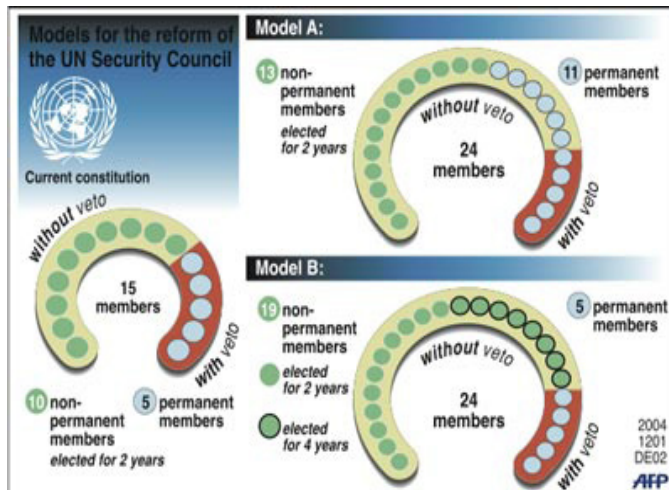
Як реформувати ООН

Активна розробка реформ ООН почалася за головування Кофі Аннана. Важливими кроками у модернізації застарілої структури організації стали скорочення Секретаріату та перетворення Комісії ООН з прав людини на Раду ООН з прав людини. У 2004 р. Група високого рівня з загроз, викликів та змін підготувала доповідь «Безпечніший світ: наша спільна відповідальність», яка містить дві моделі розширення складу РБ ООН. Обидві моделі передбачають розширення чисельності РБ ООН до 24 держав-членів та зміну регіональних груп³.

Модель А пропонує додати 6 постійних членів без права вето (2 від Африки, 2 від АТР, 1 від Європи та 1 від Північної та Південної Америки) та 13 непостійних (4 від Африки, 3 від АТР, 2 від Європи та 4 від Північної та Південної Америки). На противагу, Модель В не передбачає включення нових постійних членів, пропонуючи 8 напівпостійних членів, які обираються на чотирирічний термін з правом повторного обрання, та 1 додаткового непостійного члена, який обирається на традиційних умовах. Відповідно до Моделі В, РБ ООН має складатися з наступних держав: P5, 8 напівпостійних членів, які обираються на чотирирічний поновлюваний термін (по 2 від Африки, АТР, Європи і Північної й Південної Америки) та 11 непостійних членів, які обираються на дворічний термін (4 від Африки, 3 від АТР, 1 від Європи і 3 від Північної й Південної Америки).

³ Более безопасный мир: наша общая ответственность. С. 84-88 – <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/602/33/PDF/N0460233.pdf?OpenElement>

**ПРОЕКТИ РЕФОРМИ РБ ООН:
МОДЕЛІ А ТА В**

Джерело: The Atlantic Times http://www.atlantic-times.com/archive_detail.php?recordID=63

Загалом, обидві пропозиції спрямовані на справедливе географічне представництво, однак фіксують ієрархію світового порядку: постійні члени з правом вето, (напів)постійні члени без права вето, непостійні члени РБ ООН. Модель А посилює протиріччя між претендентами на статус постійних членів, в той час як Модель В не гарантує задоволення глобальних амбіцій нових членів РБ ООН у віддаленій перспективі.

Більшість держав-членів ООН визнають необхідність адаптації РБ ООН до нинішніх геополітичних реалій, вважаючи формат P5+10 анахронічним status quo, який склався в далекому 1945 р. Однак різні групи держав мають кардинально відмінні підходи у питаннях типу членства, процедурних питань, права вето та регіональних квот.

МОДЕЛЬ А

Регіональна група	Кількість держав	Постійні члени	ЗБІЛЬШЕННЯ НЕПОСТІЙНИХ ЧЛЕНІВ		Загалом
			Нові постійні члени	Нові непостійні члени	
Африка	53	0	2	4	6
Азійсько-Тихоокеанський регіон	56	1	2	3	6
Європа	47	3	1	2	6
Північна та Південна Америка	35	1	1	4	6
Загалом	191	5	6	13	24

МОДЕЛЬ В

Регіональна група	Кількість держав	Нинішні постійні члени	СКЛАД НЕПОСТІЙНИХ ЧЛЕНІВ		Загалом
			Мін. 4 рр. термін	2 рр. термін	
Африка	53	0	2	4	6
Азійсько-Тихоокеанський регіон	56	1	2	3	6
Європа	47	3	2	1	6
Північна та Південна Америка	35	1	2	3	6
Загалом	191	5	8	11	24

Джерело: Ayca Ariyork & Walter Hoffman, Special Paper No. 4: Security Council Reform Models: Models A and B, Italian (Regional) Proposal, Blue and Green Models and a New Model C, 2, Center for UN Reform (2005), <http://www.centerforunreform.org/node/148>

«Група чотирьох» (G4) у складі Німеччини, Японії, Індії та Бразилії є найамбітнішими претендентами на статус постійних членів РБ ООН. Їхні заяви вписуються до моделі А. Позиції цих держав ґрунтуються на економічному потенціалі, чисельності населення, фінансовому внеску в бюджет ООН та лідерських позиціях у своєму регіоні. Не всі держави G4 користуються підтримкою P5, хоча найбільший спротив постійному членству демонструють регіональні суперники відповідних кандидатів (зокрема, Італія, Пакистан тощо).

На противагу G4, чотири десятки регіональних держав – Італія, Іспанія, Канада, Аргентина, Мексика, Колумбія, Туреччина, Пакистан, Південна Корея, Індонезія – сформували т.з. «кавовий клуб», який відкидає ідею реформування РБ ООН за рахунок збільшення чисельності постійних членів. Натомість, «кавовий клуб» пропонує створити справедливе представництво на регіональній основі. Згодом група держав отримала назву «Єднання заради згоди» (Uniting for Consensus, UfC).

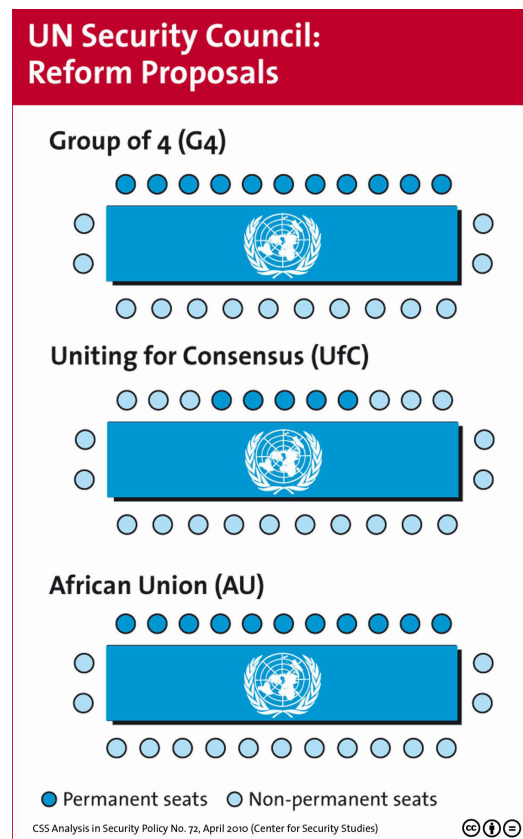
Вона просуває ідею збільшення непостійних членів РБ ООН з 10 до 20 держав-членів, які обираються на дворічний відновлювальний термін. У 2009 р. Італія та Колумбія модифікували позицію UfC, яка передбачає збільшення терміну регіональних представників без права на повторне переобрання, однак регіональні групи мають бути представлені не державами, а регіональними блоками та об'єднаннями. Крім того, UfC виступає за обмеження права вето, якщо справа стосується Глави VII Статуту ООН (Дії стосовно загрози миру, порушень миру й актів агресії) з перспективою подальшого скасування.

Африканський Союз є окремою групою інтересів («Езулвіні консенсус»), яка виступає за збільшення складу РБ ООН до 26 держав-членів, серед яких мають бути 2 постійні та 7 непостійних членів від Африки. «Езулвіні консенсус» відповідає також регіональним інтересам Латинської Америки, оскільки обидва континенти прагнуть збільшити представництво країн, що розвиваються у всіх органах ООН. За потенційне місце у РБ ООН конкурують ПАР, Єгипет та Нігерія.

Група малих держав (S5) – Йорданія, Ліхтенштейн, Коста-Ріка, Сінгапур та Швейцарія – у 2011 р. висунули спільну пропозицію щодо реформування РБ ООН, яка стосується процедурних питань, прозорості, права вето та взаємодії між РБ ООН та ГА ООН.

Зокрема, S5 запропонували P5 утримуватися від права вето у випадку геноциду, злочинів проти людяності та грубих порушень міжнародного гуманітарного права, а також публічне і прозоре обґрунтування у випадку негативного застосування права вето. Багато держав підтримали ініціативу S5, в той час як Єгипет, Пакистан та інші амбітні претенденти розкрикували за відсутність комплексного підходу до реформування РБ ООН.

ПРОПОЗИЦІЇ ГРУП ДЕРЖАВ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ РБ ООН

Окрім перерахованих вище існують також і багато інших ідей та пропозицій щодо реформи ООН. Цікавими видаються ідеї щодо ротації постійних членів відповідно до внесків країн з метою підтримання міжнародного миру, безпеки та розвитку відповідно до чітких критерії та

контрольних точок, а також дотримання найкращих стандартів внутрішньої та зовнішньої політики.

За цих умов до Р5 достатньо легко би приєдналися Японія, Німеччина чи, наприклад, Швеція, а позбулися би членства такі країни як РФ чи навіть, наприклад, США. Низка інтелектуалів взагалі пропонує переглянути роль та місце ООН у міжнародних відносинах з метою поступової еволюції організації у напрямку до «**світового уряду**» з низкою широких повноважень по забезпеченню миру, безпеки, економічного розвитку, подоланню бідності тощо.

Разом з тим, однією з головних проблем у процесі реформування ООН та РБ зокрема є закладений у нинішній Статут ООН **механізм внесення змін** до документу, який зрештою впирається в необхідність ратифікації їх усіма країнами Р5. Тим часом, Р5 не демонструють високу зацікавленість у реформі РБ ООН і протидіють втраті колективної монополії на право вето.

Серед Р5 виділяються Р2 (Велика Британія та Франція), які підтримують претензії G4 та двох Африканських держав на статус постійних членів РБ ООН. В той же час Р3 (США, Росія та Китай) мають розходження щодо нових кандидатів та побоюються, що збільшення постійних членів ускладнить прийняття рішень у РБ ООН.

Саме як крок у відповідь на достатньо серйозний тиск та вимоги щодо реформування та підвищення ефективності ООН на 70 сесії ГА ООН Франція та Мексика запропонували Р5 відмовитися від права вето при розгляді ситуації, яка супроводжується масовими жорстокостями – геноцидом, злочинами проти людяності та широкомасштабними воєнними злочинами. Згодом до французко-мексиканської ініціативи приєдналися 80 держав-членів ООН, в тому числі Україна.

Реалізація такої ініціативи не означитиме масштабної реформи ООН, але з іншого боку може **відкрити шлях** до офіційного обговорення та впровадження інших, масштабніших реформ Організації. У процесі реформування існуватиме можливість створити критичну масу підтримки обмеження чи скасування права вето постійних членів РБ ООН, перегляду складу РБ,

що слугуватиме, серед іншого, і національним інтересам нашої країни.

Позиція України

ООН являє собою один з найважливіших механізмів багатосторонньої дипломатії України. Хоча Україна і є державою-засновником ООН, до 1991 р. її діяльність в міжнародних інституціях обмежувалася інструкціями з Москви, а єдина місія постійного представництва УРСР при ООН полягала у створенні додаткового голосу СРСР та соціалістичного табору на світовій арені. Після розпаду СРСР перед Україною відкрилися можливості самостійно відстоювати свої національні інтереси в системі ООН.

ООН дала змогу Україні проявити свою міжнародну суб'єктність завдяки участі в головних та допоміжних органах глобальної організації. Серед іншого, 15 жовтня 2015 р. ГА ООН обрала Україну непостійним членом РБ ООН за квотою регіональної групи – вдруге за роки незалежності та вчетверте з часу створення організації. Членство України в РБ ООН в 2016-2017 рр. стане прецедентом, коли в головному міжнародному органі з підтримання миру та безпеки одночасно присутні агресор та жертва агресії.

Незважаючи на обрання до РБ, наша держава так ще й не оприлюднила свою програму роботи в РБ, бачення пріоритетів і завдань протягом даного періоду. Наша країна також не стала одним з лідерів у дискусіях щодо реформування РБ ООН. Свого часу Україна наголошувала на необхідності збільшенні регіональної квоти від EEG до двох держав-членів під час перебування у РБ ООН у 2000-2001 рр., проте дану позицію ледь чи можна вважати лідерською чи візіонерською.

На жаль, саме питання регіональної квоти і є основним елементом позиції України щодо реформування РБ ООН. Україна просигналізувала підтримку проекту реформи, який передбачає розширення складу РБ ООН за формулою 2+8: 2 постійні члени (Німеччина та Японія) та 8 непостійних. У свою чергу, нові непостійні члени розділяються за регіональною ознакою наступним чином: Азія та Африка – 4; GRULAC – 2, WEOG – 1 та EEG – 1. При

цьому 8 нових непостійних членів РБ ООН мають змінюватися за ротацією з-поміж 24 чи 32 держав, які роблять активний внесок у підтримання миру, вкладають значні фінансові ресурси та представляють більшість населення

світу. Кожна регіональна група самостійно визначатиме частоту ротації своїх представників у РБ ООН. Водночас 10 старих непостійних членів ООН продовжують обиратися на незмінних умовах.

ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ ЩОДО РЕФОРМИ РБ ООН

ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ ЩОДО РЕФОРМИ РБ ООН

- Постійні нинішні члени
- Непостійні нові члени
- Постійні нові члени
- Непостійні Нинішні члени

Регіональна група	Кількість держав	Постійні члени		Непостійні члени		Загалом
		Нинішні	Нові	Нинішні	Нові	
Західна Європа та інші держави	29	3	1	2	1	7
Східноєвропейська	23	1	–	1	1	3
Азійсько-Тихоокеанський регіон	54	1	1	2	2	6
Африка	54	–	–	3	2	5
Латинська Америка та Карибський регіон	33	–	–	2	2	4
Загалом	193	5	2	10	8	25

В умовах російської агресії та анексії Криму пасивність України у питанні реформування ООН, а отже – послабленні позиції Росії – виглядає достатньо дивною і не зовсім професійною. На 70-ій ГА ООН Петро Порошенко заявив, що Україна виступає за поступове обмеження «ліцензії на вбивство» із перспективою його скасування та підтримує французько-мексиканську ініціативу щодо гуманізації правил застосування негативного голосу Р5. Але така заява не є декларацією щодо принципів власного бачення реформи ООН та обмеження права вето, яке Україна як країна, що отримала гарантії безпеки від Р5 і як країна - жертва агресії постійного члена РБ, мала би зробити з метою згуртування навколо себе країн – членів Організації, що виступають за її системне реформування та посилення. Позиція України має бути терміново доопрацьована і посилена, повинна стати як одним з імпульсів для процесу реформування Організації, так і інструментом тиску на агресора.

Якою може і повинна бути така позиція?

На нашу думку, позиція України щодо реформування ООН має бути дворівневою і включати в себе як стратегічні, так і тактичні завдання, свого роду програму максимум і програму мінімум.

Стратегічні завдання повинні виходити із нашого бачення, візії ООН у світі та у врегулюванні конфліктів у нашому регіоні. Україна зацікавлена у перетворенні ООН на дієву інституцію по забезпеченню миру, стабільності та розвитку на планеті із пакетом ефективних інструментів, які Організація може використовувати виходячи із положень міжнародного права та чіткого довготермінового мандату. Іншими словами, ООН має мати достатньо повноважень та інструментів для того, щоб у випадку порушень міжнародно визнаних кордонів, масових порушень прав людини тощо негайно втрутитись з метою упередження чи врегулювання конфлікту. Тактичні завдання мають базуватися на необхідності вибити з рук країни-агресора такий вагомий козир як право вето в РБ ООН, максимально ізолювати агресора на міжнародній

арені, забезпечити максимальну підтримку України з боку інших членів міжнародної спільноти.

Порядок денний України

Щодо програми мінімум, то Україна могла би зробити вже протягом найближчого часу такі 3 кроки:

1. Поставити перед РБ та іншими органами ООН, країнами - членами питання щодо легітимності отримання Росією місця СРСР в РБ ООН, вимагати призупинення членства РФ в РБ до моменту врегулювання даного питання;
2. Запропонувати з огляду на існуючі процедурні механізми (зокрема, Резолюцію ГА ООН «Об'єднані заради миру») винесення питання протидії російській агресії та захисту територіальної цілісності України на засідання ГА ООН; у випадку успішності винести відповідний проект на розгляд ГА ООН;
3. Винести на розгляд країн – членів ООН самостійно або з групою партнерів пропозицію щодо офіційного розгляду ідей реформування РБ ООН, зокрема скликання відповідної конференції, яка мала би розглянути, затвердити та винести на ратифікацію країнами членами ООН погоджений варіант змін до Статуту ООН.

Кожен з цих трьох кроків вимагатиме тонкої та ефективної дипломатичної гри, системної роботи і дуже серйозних зусиль і зовнішньополітичного відомства, і політичного керівництва країни. Але такі кроки, насамперед, повертатимуть Україні втрачену станом на сьогодні суб'єктність у міжнародних відносинах взагалі і статус самостійного гравця в рамках ООН зокрема.

Статус Росії

По кожному з цих кроків слід мати окрему стратегію і тактику її реалізації, політичне обґрунтування ініціатив, відповідний *argumentaire* тощо. Наприклад, наша держава може оскаржити постійне членство Росії в РБ ООН за допомогою Міжнародного Суду ООН (МС ООН). Україна може подати запит щодо правомірності продовження Росією членства в ООН після розпаду СРСР. Наприкінці 1991 р. Москва

повідомила Генерального секретаря ООН про те, що Росія продовжуватиме членство СРСР в ООН. Як відомо, Україна не визнає Росію як правонаступницю СРСР. П.1 ст. 96 Статуту зазначає, що ГА ООН або РБ ООН можуть запитувати від МС ООН консультативні висновки з будь-якого юридичного питання.

В історії ООН вже був прецедент зміни постійного члена РБ ООН. У 1971 р. ГА ООН прийняла резолюцію про визнання уряду Китайської Народної Республіки законним представником Китаю в ООН, позбавивши Республіку Китай (Тайвань) членства в ООН. До того часу КНР змогла заручитися достатньою міжнародною підтримкою та нормалізувати відносини з США. У випадку ж з Росією можна відштовхуватися як від того, що РФ напала на незалежну країну, які ж сама і надала гарантії безпеки, і до сьогодення прямо окупує частину її території, а отже порушує основну функцію, яка покладається на Радбез – захист миру і безпеки. Також доцільно ґрунтувати свою позицію і на юридичній проблемності рішення СНД, яким РФ визнавалась спадкоємцем СРСР, невизнанні цього факту Україною.

Українській дипломатії доведеться збирати величезну кількість голосів держав та наводити переконливі аргументи щодо такого кроку Києва. Але він послаблюватиме позиції РФ в ООН, змушуватиме її захищати свої позиції тощо.

Об'єднані заради миру

Так само і щодо інших кроків. Для використання Резолюції ГА ООН «Об'єднані заради миру», яка дозволить винесення питання про тидії російській агресії та захисту територіальної цілісності України на засідання ГА ООН, потрібно внести декілька проектів резолюцій на РБ, які заветує РФ, і саме на основі декількох вето РФ пропонувати винести дане питання на ГА з огляду на нездатність РБ стати на захисті територіальної цілісності України та покарати агресора.

Наша візія ООН

Щодо винесення на розгляд ООН питання реформи організації, то тут якраз і має існувати як візіонерська позиція щодо ролі і місця ООН довготерміновій перспективі і приведення у

відповідність діяльності організації саме до довготермінових викликів і завдань, так і короткотерміновий порядок денний щодо першочергових змін в РБ ООН.

Візія України щодо ролі і місця ООН у світі має ґрунтуватися на тому, що Організація та система її агенцій мають поступово перебирати на себе функції глобального уряду, отримувати не лише функції «рекомендацій, порад та допомоги», але й інструктивно-контрольні функції, а з окремого кола питань – і функції примусу і впровадження. На даному етапі зі зміною в РБ ООН та усунення права вето щодо питань миротворчості можна достатньо легко досягнути компромісу щодо лідируючої ролі ООН стосовно розведення ворогуючих сторін, примусу до миру, контролю над територіями, щодо яких тривають суперечки чи які не контролюються центральними властями, втручання у ситуації, коли має місце масове порушення прав людини тощо. Доцільна більша інтеграція галузевих агенцій чи організацій (насамперед, СОТ) до діяльності структур ООН, формування на зразок Європейської комісії «колегіуму», який би міг на глобальному рівні оперативно реагувати на виклики чи проблеми, які мають міжнародний чи наднаціональний характер.

Така візія України мала би мати далекосяжний, глибокий, системний характер, бути оформленою у вигляді наприклад Доповіді чи Звернення президента України – чи керівників декількох держав-однорумців - під назвою «Реформа ООН: знайти відповідь на виклики майбутнього чи повторити долю Ліги Націй» і поширеною серед країн членів Організації. Візіонерський підхід мав би надихати на далекосяжну дискусію і уможлиблював би початок практичної роботи, насамперед – скликання відповідної міжурядової конференції.

Разом з візіонерською частиною позиція Україна повинна мати і практичну складову щодо реформи РБ ООН протягом найближчого часу. На нашу думку, слід чітко окреслити принципи найближчого етапу реформи: демократичність, справедливий географічний розподіл, ефективність, прозорість, гуманізм,

внесок у бюджет ООН, участь у миротворчій діяльності ООН. Україна вже оголосила принциповий характер питання закріплення 2 непостійних місць у РБ ООН від квоти EEG, але з огляду на російську агресію значно важливіше значення отримує питання обмеження чи скасування права вето в РБ, глибоке реформування цієї структури.

Щодо географічного розподілу та представленості слід враховувати, що низка проектів передбачає об'єднання WEOG та EEG в єдину групу на тій підставі, що переважна більшість колишніх держав соціалістичного блоку вже інтегрувалися у західноєвропейські політичні та економічні інституції. Україні спільно з європейськими партнерами було б доречно порушити питання про справедливе відображення усіх частин Європи у РБ ООН на непостійній основі: Північної, Південної, Центральної та Східної Європи. Україна, Польща, Литва, Румунія та інші держави повинні проявляти принциповість у питанні окремої квоти для ЦСЄ, яка має ґрунтуватися на тих обставинах, що після розпаду соціалістичного табору кількість держав ЦСЄ зростає вдвічі, збільшується політична та економічна вага ЦСЄ у загальноєвропейських процесах, регіон страждає від низки заморожених конфліктів та асиметричних загроз тощо.

Щодо складу РБ ООН, то на найближчий період розширений орган має складатися з 25

держав-членів: Р5, 10 напівпостійних членів (обираються на кілька поновлювальних дворічних термінів за мандатом регіональної групи) та 10 непостійних членів (обираються на один термін без права на переобрання). Такий склад покликаний урівняти в правах G4 та послабити регіональні протиріччя шляхом надання рівних можливостей для представництва в РБ ООН. У свою чергу, Р5 не відчуватимуть загрози втрати колективної монополії.

ЕКСПЕРТНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕФОРМИ РБ ООН

Для збільшення легітимності рішень пропонується, щоб резолюція РБ ООН вважалася прийнятою, якщо за неї проголосують 2/3 складу (18 держав-членів) за умови відсутності подвійного вето. Тобто необхідно голоси щонайменше двох Р5, щоб відхилити резолюцію. Це означає, що будь-яка держава-член Р5 опиниться в ізоляції, якщо намагатиметься накласти вето в односторонньому порядку.

Також Україні та всім державам, які виступають за обмеження права вето при розгляді справ відповідно до Глави VII Статуту ООН, слід виробити поетапний план скасування привілеїв Р5. Заручившись підтримкою 2/3 держав-членів, ГА ООН може прийняти резолюцію, яка регулюватиме відповідність права вето з цілями й принципами ООН та нормам міжнародного гуманітарного права.

ЕКСПЕРТНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕФОРМИ ООН

■ Постійні члени   ■ Непостійні члени понад 2 рр.   ■ Непостійні члени 2 рр.

Регіональна група	Кількість держав	Постійні члени	Непостійні члени		Загалом
		Нинішні	Нинішні	Нові	
Західна Європа та інші держави	29	3	2	2	7
Східноєвропейська	23	1	1	1	3
Азійсько-Тихоокеанський регіон	54	1	2	3	6
Африка	54	–	3	2	5
Латинська Америка та Карибський регіон	33	–	2	2	4
Загалом	193	5	10	10	25

Підсумовуючи

Україна втратила потенціал захисту своїх інтересів в рамках ООН у контексті російської агресії протягом минулих півтора роки. Окрім сильніших чи слабших вербальних вправ і хаотичних і безсистемних дій (на зразок непродуманих і неопрацьованих звернень щодо миротворців), Україна не змогла використати майданчик ООН і фактично дозволила перетворити себе на об'єкт міжнародної політики, предмет домовленостей між головними гравцями. Відсутність реформ, продовження системної корупції, відновлення вибіркового судочинства, економічний занепад лише ще більше послаблюють Україну на міжнародній арені.

Отримання місця непостійного члена РБ надає Україні шанс відновити свою суб'єктність в рамках ООН. Вікно можливостей для цього залишатиметься відкритим лише обмежений період часу – протягом декількох місяців, максимум півроку. Ініціативність та активна зовнішня політика щодо реформи ООН дозволять не лише спробувати відновити суб'єктність, але й створити новий напрям тиску на агресора, послабити його і посилити власні міжнародні позиції. Потрібно лише вийти за межі провінційної зашореності та антиросійської риторики, розпочати самостійну системну гру на міжнародній арені.

Метою публікації є оцінка основних зовнішньополітичних кроків України, аналіз представлення України у контексті глобальних процесів у регіоні та світі, а також огляд основних світових подій, що можуть мати вплив на подальший розвиток України та країн регіону. Окрема увага приділяється оцінці процесу європейської інтеграції України, зокрема питанням імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

© 2015 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)
У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД

Автор ідеї: Василь Філіпчук

Автор тексту: Євген Ярошенко

Експерти Центру відкриті до спілкування з медіа. Для отримання фахових коментарів просимо звертатися до Директора з комунікацій МЦПД Світлани Судак:
ssudak@icps.kiev.ua